

Krónikus betegségek, valamint szociális és egészségügyi intézmények a romániai megyékben 1936-ban

Tuka László
gyógyszerész, Kolozsvár

Boli cronice, precum și instituții sociale și sanitare în județele din România în anul 1936

Am studiat răspândirea a trei boli cronice: sifilis, tuberculoză și pelagra în județele din România în 1936, încercând să explic aceasta prin numărul instituțiilor de asistență socială și de ocrotire, precum și al farmaciilor și drogheriilor. Sifilisul și tuberculoza au fost răspândite, cu unele excepții, unde numărul instituțiilor sociale și al farmaciilor era mic. Numărul bolnavilor de pelagra a fost ridicat unde alimentația populației s-a bazat unilateral pe făina de porumb: Moldova, Oltenia, Muntenia. Aceste boli cronice au fost mai puțin răspândite în Transilvania.

Chronic Diseases, Social- and Health-Institutions in Romanian Counties in 1936

We studied the spreading of three chronic diseases: the syphilis, the tuberculosis and the pellagra in various counties of Romania in 1936, trying to explain this through the number of the existing social assistance and protection establishments, as well as of the pharmacies and drugstores. The syphilis and the tuberculosis was found mainly, except some cases, where the number of those establishments and pharmacies was reduced. The number of pellagra cases was high where the population's food supply was based only on maize flour: Moldavia, Oltenia, Wallachia. These chronic diseases were less spread in Transylvania.

Orvostudományi Értesítő, 2007, 80 (2): 156-159

www.emeogysz.ro

Az utóbbi időben néhány tanulmány foglalkozott a gyógyszerházak és a drogériák elterjedésével a két világháború között Erdélyben és egész Románia területén [2, 3, 4, 5, 6, 7]. Felvetődik a kérdés, hogy ebben a periódusban a gyógyszerházak, drogériák, valamint más egészségügyi és szociális intézmények milyen mértékben befolyásolták a különböző krónikus betegségek elterjedését vagy visszaszorítását.

Az 1937-38-as romániai Statisztikai Évkönyv [1] közli néhány krónikus betegség elterjedését a megyékben a betegek számát illetően. E tanulmány elemzi három krónikus betegség elterjedését: szifilisz, tuberkulózis (tbc) és pelagra (maidismus), amelyek közül az első kettő fertőző betegség, a harmadik pedig a PP-vitaminban és fehérjékben szegény, egyoldalú táplálkozás (főleg a kukoricalisztból készült ételek) okozzák.

Az egységes megítélés szempontjából szükséges volt a betegek számát a megyékben 100.000 lakosra viszonyítani. A gyógyszerházak és drogériák számát a megyékben, 100.000 lakosra viszonyítva 1936-ban, két előző tanulmányomban közöltem [3, 7]. Mivel az említett Statisztikai Évkönyv nem adja meg a kórházak számát a megyékben és csak néhány bukaresti kórházat említ (Colțea, Colentina, Filantropia stb), ezeket nem tudtam figyelembe venni a tanulmányomban. Viszont az évkönyv közli az állami és magán szociális gondozás és védelem intézményeinek számát (románul instituții de asistență socială și de ocrotire) minden megyében, amelyek közé az egyházközségek is be voltak sorolva. Ezeknek a szociális intézményeknek jelentős szerepük volt a betegségek megelőzésében és az egészség fenntartásában.

Megemlítek néhány tevékenységet, amit ezek a szociális intézmények végeztek: segélynyújtás a szegény és nyomorék gyerekeknek és felnőtteknek, a fiatalok bűnözőknek, a kéregetőknek és csavargóknak, szegény iskolások és fiatalok táplálása kávéházakban, gyerekek és fiatalok gondozása otthonokban és beteggondozókban, ingyenes nyári táborozás, egészségügyi és orvosi segély-

nyújtás, szülés utáni segítség, segélynyújtás szegény családoknak és öregeknek stb.

Az említett Statisztikai Évkönyv szerint 1935-ben Romániában összesen 951 ilyen szociális intézmény volt, amelyből 830 magán, 50 állami, 63 községi és 8 megyei volt. Az összes szociális intézmény 1935. évi költségvetése (büget) 292.233.785 lei, ezen belül a magánszektoré 194.388.572 lei volt (66,5%). Az egész költségvetés 50,1%-a Muntenia (Havasalföld) tartománynak jutott (ahol Ilfov megye volt Bukarest fővárossal), amelyben az ország lakosságának 22,7%-a élt. A megmaradt összegben a többi 8 tartomány osztozott. Erdély, ahol a lakosság 17,5%-a élt, a szociális költségvetésnek a 12,5%-t kapta. A legkevesebb juttatást Oltenia (1,7%) és Dobrogea (1,2%) tartományok kapták, ahol a lakosság 8,4%, illetve 4,6%-a élt.

A két világháború közötti Románia 9 tartományát történelmi és földrajzi kritériumok alapján három csoportra osztottam: Ó-Románia (románul Vechiul Regat), Bessarabia, Bukovina, és Erdély. Az alábbi három táblázatban, az évkönyv szerint, az említett három krónikus betegség betegeknek száma csak az állami egészségügyi hivatalok és kórházak adatait tükrözik. A **3. táblázat** végén található a betegek, szociális intézmények, gyógyszerházak és drogériák számának átlagos adatai Romániában 100.000 lakosra.

Az **1. táblázat** adatai azt mutatják, hogy Ó-Romániában a szifilisz volt nagyon elterjedve, a legtöbb beteg Moldova tartományban (2.322 beteg 100.000 lakosra), ezen belül a legsúlyosabb helyzet Roman megyében volt (7.594 beteg 100.000 lakosra). Ugyancsak sok beteg volt Neamț (4.141) és Putna (2.941) megyékben. Egyébként Ó-Románia mind a 4 tartománya az első 5 között volt a betegek számát illetően (a 2. helyen Bukovina tartomány volt). Muntenia tartomány (Bukarest főváros nélkül) a harmadik legrosszabb helyen volt országos viszonylatban a szifilisz elterjedése szempontjából, annak ellenére, hogy a szociális intézmények (5,1), a gyógyszerházak (8,7) és drogériák (2,88) száma 100.000 lakosra az országos átlag felett volt és, amint említettem, az ország szociális intézményeinek költségvetéséből 50,1% ide

jutott. A másik súlyosbító körülmény, az évkönyv szerint, hogy a szifilisz és a tbc esetében hiányoztak Bukarest betegeinek száma, ahol 642.441 lakos élt (Muntenia lakosságának 15%-a).

Nagyszámú tuberkulózisban szenvedő beteg esett 100.000 lakosra, főleg Moldovában (749) és Munteniában (635), ami az országos átlag felett volt. A legsúlyosabb helyzet itt is a moldovai Roman megyében volt (1.459 beteg 100.000 lakosra).

Érdemes összehasonlítani ezeket az adatokat a jelenlegi helyzettel. A román Egészségügyi Minisztérium internetes honlapja közli a 2006 október Koppenhágában tartott WHO Európai Régiója nemzetközi Fórumának megállapításait a tbc betegek számát illetően 100.000 lakosra: Nyugat-Európában: 13, a 2004-ben az EU-ba belépett 10 országban: 30. Romániában 2003-ban 136 tbc beteg volt 100.000 lakosra, ezen belül Kolozs megyében 94, ami 2005-ben 68-ra

1. táblázat. Krónikus betegek, valamint szociális és egészségügyi intézmények száma 100.000 lakosra Ó-Romániában 1936-ban

Tartomány és megye	Krónikus betegek száma 100.000 lakosra (1936)			Szociális-egészségügyi intézmény száma 100.000 lakosra		
	szifilisz	tbc	pellagra	szoc.int. (1935)	gyógyszertár (1936)	drogéria (1936)
I. Oltenia	806	583	684	1,8	4,8	0,80
1. Dolj	746	461	365	2,7	6,6	0,97
2. Gorj	1,476	1,117	1,307	0,4	2,7	0,45
3. Mehedinți	780	390	297	1,5	4,0	0,62
4. Romanați	527	598	1,204	1,7	3,1	1,02
5. Vâlcea	701	591	683	1,5	6,3	0,74
II. Muntenia	1,159*	635*	561	5,1	8,7	2,88
6. Argeș	877	660	959	2,5	5,7	1,42
7. Brăila	2,242	997	566	2,1	10,3	2,89
8. Buzău	1,373	721	322	0,6	6,4	1,17
9. Dâmbovița	1,244	680	731	3,2	5,6	1,17
10. Ialomița	1,037	589	486	1,2	3,9	0,60
11. Ilfov	1,205*	504*	233	15,8	16,9	7,77
12. Muscel	2,005	704	811	0,6	7,3	1,22
13. Olt	645	406	836	1,5	4,5	0,50
14. Prahova	1,289	492	775	3,4	8,6	2,09
15. Râmnicu Săr.	1,790	1,072	809	1,0	4,3	0,96
16. Teleorman	342	529	603	0,8	4,8	1,33
17. Vlașca	477	859	561	1,2	5,3	0,93
III. Dobrogea	833	537	107	2,6	6,3	1,23
18. Caliacra	531	439	83	2,8	5,5	2,21
19. Constanța	1,440	744	185	3,6	10,8	1,08
20. Durostor	568	376	79	1,3	3,1	0,88
21. Tulcea	575	521	54	2,4	4,3	0,96
IV. Moldova	2,322	749	999	4,1	8,4	1,32
22. Bacău	2,515	493	639	2,8	8,1	1,40
23. Baia	1,546	572	859	4,0	5,2	0,58
24. Botoșani	567	418	620	3,8	7,9	0,42
25. Covurlui	1,293	720	721	3,5	12,7	3,06
26. Dorohoi	955	578	491	1,7	5,2	0,43
27. Fălciu	1,393	699	1,347	4,0	7,3	0,81
28. Iași	2,183	1,143	1,539	8,7	13,1	2,35
29. Neamț	4,141	1,076	884	6,0	8,3	1,38
30. Putna	2,941	673	808	3,3	10,8	1,89
31. Roman	7,594	1,459	2,052	6,6	7,8	1,20
32. Tecuci	2,072	761	1,625	1,2	6,9	-
33. Tutova	2,793	531	1,019	4,5	6,4	1,92
34. Vaslui	813	521	832	0,7	5,3	0,66
<i>Átlag</i>	<i>1,392</i>	<i>648</i>	<i>661</i>	<i>4,0</i>	<i>7,7</i>	<i>1,93</i>

* betegek száma Bukarest nélkül

csökkent. Ez azt jelenti, hogy Romániában a '30-as években 5-10-szer több tbc beteg volt mint jelenleg.

A pellagra esetében is Ó-Románia 4 tartománya az első 5 között szerepelt (Bessarábia volt a 4. helyen) a betegek számát illetően 100.000 lakosra. E betegség okát a rossz gazdasági helyzettel és az egyoldalú étkezési szokással (kukorica-lisztből készített puliszka fogyasztásával), valamint, Muntenia kivételével, a szociális és egészségügyi intézmények kevés számával lehet magyarázni. Figyelmet keltő, hogy Iași megyében, annak ellenére, hogy viszonylag nagy volt a szociális intézmények, gyógyszertárak és drogériák száma, a tuberkulózisos (1.143) és pellagrás (1.539) betegek száma elég magas volt 100.000 lakosra.

A 2. táblázatból kitűnik, hogy Bessarábiában, ahol kevés szociális intézmény és gyógyszertár, de a legtöbb drogeria volt, rendkívül magas volt a tuberkulózisos betegek száma (777 beteg 100.000 lakosra) és emiatt az első helyen szerepelt a 9 tartomány közül.

Ebből arra lehet következtetni, hogy a nagyszámú drogeria nem segítette a lakosság egészségügyi helyzetét. Cetatea Albă megye, amely jelenleg Ukrajnához tartozik Odessától nem messze, és ahol 5 nemzet élt viszonylag egyforma arányban (18-20%): román, ukrán, bolgár, orosz és német [7], amelyben a szociális intézmények és gyógyszertárak száma az országos átlag alatt volt, a tuberkulózis esetében a második volt (Roman megye után) a 71 megye közül a betegek számát illetően (1.260) 100.000 lakosra.

Bukovina tartomány, a nagyszámú szociális intézmény és gyógyszertár ellenére, a kilenc tartomány közül a második helyen volt a szifiliszos betegek száma (1.609) és a harmadik helyen a tbc-s betegek száma (704) után 100.000 lakosra. Ezt

a rossz gazdasági, szociális és kulturális helyzettel lehetne magyarázni. A legtöbb szifiliszos beteg Suceava megyében volt.

A 3. táblázat azt mutatja, hogy Erdélyben volt a legkisebb a szifiliszos (521) és tuberkulózisos (450) betegek száma 100.000 lakosra, a pellagra pedig szinte hiányzott, a legtöbb megyében alig 0-5 beteggel 100.000 lakosra. Erdélyhez a '30-as években három tartomány tartozott: a tulajdonképpeni Erdély, Bánság és, Körösvidék és Máramaros. Ezek közül viszonylag rosszabb helyzetben volt a Körösvidék és Máramaros a szifilisz és tuberkulózis elterjedésében, viszont a betegek átlagos száma kisebb volt mint Ó-Romániában, Bessarábiában és Bukovinában. Országos viszonylatban a legjobb helyzetben Szilágy megye volt (akkor a megye az ország nyugati határáig húzódott, és belefoglaltatott Nagykaroly és Érmihályfalva is, ahogy ezt egy előbbi [4] tanulmányomban említettem), mivel itt volt a legkevesebb beteg 100.000 lakosra: szifilisz (62), tbc (86) és pellagra (3).

A tanulmányozott három krónikus betegség Erdélyben való alacsonyabb elterjedésének magyarázata a nagyszámú szociális intézmény és gyógyszertár, valamint a magasabb gazdasági, szociális és kulturális színvonal volt. A pellagra esetében pedig közrejátszott, hogy a puliszka egyoldalú fogyasztása nem volt annyira elterjedve.

A fenti adatokból arra lehet következtetni, hogy a három tanulmányozott krónikus betegség, a szifilisz, tuberkulózis és pellagra, a legnagyobb mértékben Ó-Romániában volt elterjedve, ahol a négy tartomány: Moldova, Muntenia, Oltenia és Dobrogea élen járt a 100.000 lakosra eső betegek számát tekintve. Ezekben a tartományokban, Munteniat kivéve, kevés volt a szociális intézmény, gyógyszertár és

2. táblázat. Krónikus betegek, valamint szociális és egészségügyi intézmények száma 100,000 lakosra Bessarábiában és Bukovinában 1936-ban

	Tartomány és megye	Krónikus betegek száma 100,000 lakosra (1936)			Szociális-egészség, intézm, száma 100,000 lakosra		
		szifilisz	tbc	pellagra	szoc, int, (1935)	gyógyszertár (1936)	drogeria (1936)
	I. Bessarábia	626	777	314	2,7	6,0	6,75
1.	Bălți	440	415	548	1,4	4,7	4,48
2.	Cahul	746	757	334	0,5	5,1	1,85
3.	Cetat, Albă	255	1.260	255	2,7	7,7	4,10
4.	Hotin	293	556	185	3,1	4,7	7,11
5.	Ismail	329	780	76	3,3	6,2	4,96
6.	Lăpușna	860	997	478	5,0	8,0	14,77
7.	Orhei	1.579	1.190	502	2,0	4,0	6,06
8.	Soroca	963	656	158	2,3	7,0	7,60
9.	Tighina	323	460	180	3,0	5,7	5,69
	II. Bukovina	1.609	704	56	7,7	9,6	2,77
10.	Câmpulung	1.797	597	62	7,8	13,7	3,92
11.	Cernăuți	960	848	49	8,6	11,1	4,76
12.	Rădăuți	777	351	28	8,1	7,5	1,16
13.	Storojineț	1.965	886	27	3,9	6,1	1,11
14.	Suceava	3.636	652	141	9,9	10,7	1,53
	<i>Átlag</i>	<i>848</i>	<i>760</i>	<i>256</i>	<i>3,8</i>	<i>6,8</i>	<i>5,85</i>

3. táblázat. Krónikus betegek, valamint szociális és egészségügyi intézmények száma 100.000 lakosra Erdélyben 1936-ban

Tartomány és megye	Krónikus betegek száma 100.000 lakosra (1936)			Szociális-egészség. intézm. száma 100.000 lakosra		
	szifilisz	tbc	pellagra	szoc. int. (1935)	gyógyszertár (1936)	drogéria (1936)
I. Erdély	497	378	5	7,2	9,5	0,98
1. Alsó-Fehér	189	266	3	8,5	8,9	0,45
2. Brassó	1.021	577	2	25,6	18,2	3,41
3. Csík	190	228	1	10,0	9,7	-
4. Fogaras	151	140	3	13,5	9,0	1,12
5. Háromszék	427	434	1	5,6	12,0	-
6. Hunyad	664	592	-	4,2	8,6	0,59
7. Kis-Küküllő	106	313	16	1,9	6,3	-
8. Kolozs	1.214	622	5	6,3	10,3	1,42
9. Maros-Torda	566	519	9	8,1	9,8	1,63
10. Nagy-Küküllő	193	210	3	6,4	11,5	1,92
11. Naszód	611	351	-	9,8	10,5	0,65
12. Szamos	799	303	19	4,7	6,0	0,43
13. Szeben	465	553	7	10,4	9,9	2,48
14. Szilágy	62	86	3	1,9	9,3	0,27
15. Torda-Aranyos	345	217	3	6,6	7,1	0,51
16. Udvarhely	150	292	5	3,7	7,3	0,73
II. Bánság	530	429	1	9,3	13,1	0,96
17. Krassó	436	460	2	6,5	8,5	-
18. Szörény	433	473	3	8,7	7,0	0,83
19. Temes-Torontál	615	396	-	10,6	17,8	1,40
III. Körös-vidék és Máramaros	573	631	3	5,6	11,3	1,73
20. Arad	348	524	-	7,5	14,5	1,64
21. Bihar	832	898	1	4,7	9,4	1,32
22. Máramaros	608	406	9	4,6	9,7	2,29
23. Szatmár	418	452	5	5,1	10,9	2,24
<i>Átlag</i>	<i>521</i>	<i>450</i>	<i>4</i>	<i>7,2</i>	<i>10,6</i>	<i>1,16</i>
Románia	1.020	612	381	4,9	8,4	2,51

drogéria. Ehhez hozzájárult a rossz gazdasági helyzet is. A pellagra esetében a nagyszámú beteg a kukoricalisztre alapozott egyoldalú étkezésnek tulajdonítható.

A kilenc tartomány közül 100.000 lakosra Besszarábiában volt a legmagasabb a tuberkulózisos betegek száma, amelynek egyik magyarázata lehet a kevés szociális intézmény és gyógyszertár. Besszarábiában volt a legtöbb drogéria, de ez nem vezetett a tbc visszaszorítására. Bukovinában ugyancsak nagy volt a szifilisz és tuberkulózisos betegek száma, annak ellenére, hogy sok volt a szociális intézmény és gyógyszertár. Ennek oka valószínű a rossz gazdasági helyzet volt.

Erdélyben volt a legkevesebb beteg 100.000 lakosra a három krónikus betegség esetében. A pellagra pedig nagyon alacsony szinten volt, ami a kiegyensúlyozottabb és kulturáltabb étkezésnek tulajdonítható. Ehhez hozzájárult a szociális intézmények és gyógyszertárak nagyobb száma, valamint a térség magasabb gazdasági, szociális és kulturális szintje.

Irodalom

1. *** *Anuarul Statistic al României 1937 și 1938*, M.O. Imprimeria Națională, București, 1939, 22-200.
2. Péter H. Mária - *Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai*, Erdélyi Múzeum – Egyesület, Kolozsvár, 2002, 26-57.
3. Tuka L. - *Farmacile și drogheriile din România în perioada interbelică*, Lumea farmaceutică (București), 1998, 5(13): 4-6,9.
4. Tuka L. - *Az erdélyi gyógyszertárak és drogériák területi és a lakosság száma szerinti megoszlása 1936-ban*, EME Orv. Értesítő, 2004, 77(3): 338-342.
5. Tuka L. - *Repartizarea teritorială și pe locuitori a farmaciilor din Ardeal în anul 1936*, Actualitatea farmaceutică (Cluj-Napoca), 2005, 13(117): 8.
6. Tuka L. - *Az erdélyi gyógyszertárak megoszlása a nemzetiségek, valamint az írni-olvasni tudók arányának függvényében 1936-ban*, EME Orv. Értesítő, 2005, 78(4): 590-592.
7. Tuka L. - *A gyógyszertárak és drogériák megoszlása a romániai tartományokban a nemzetiségek arányának függvényében 1936-ban*, EME Orv. Értesítő, 2006, 79(3): 422-427.